

12 Οκτωβρίου 1944: Η Ελλάδα ελεύθερη. Μέρα συμβολική και διδακτική.

Γράφει ο Ηλίας Λιαμής, Σύμβουλος Ενότητας Πολιτισμού.

**«Φως, ήλιος, ο γαλανός ουρανός! Μαζί με τα παιδιά μου παρακο--
λουθούμε με κατάνυξη θρησκευτική ένα σημείο απέναντι στην Ακρόπολη.
Αυτός είναι ο κόσμος όλος. Και βλέπομε τη γερμανική σημαία σιγά-σιγά να
υποστέλλεται, να εξαφανίζεται, σαν να την κατάπιε ο Ιερός Βράχος. Και ν’
αρχίζη ν’ ανεβαίνη στον ιστό το αγαπημένο χρώμα του ουρανού μας».**

Με αυτά τα λόγια, γραμμένα στο ημερολόγιο της, υποδέχεται η Ιωάννα Τσάτσου την απελευθέρωση της Αθήνας.

Είναι 12 Οκτωβρίου, ημέρα Πέμπτη.

Η ίδια έχει κατέβει λίγο νωρίτερα στην πλατεία Συντάγματος. Οι ελάχιστοι Γερμανοί που είχαν απομείνει στην Αθήνα, συγκεντρώθηκαν στο μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη. Εκεί, σε μία πρόχειρη όσο και βιαστική τελετή, με μια κίνηση δήθεν ανωτερότητας, καταθέτουν στεφάνι. Η ώρα είναι 8 το πρωί. Ο γερμανός αντιπτεράρχος, στρατιωτικός διοικητής Νοτίου Ελλάδος Χέλμουτ Φέλμου μαζί με τον Δήμαρχο Αθηναίων Γεωργάτο προϊίστανται της τελετής. Λίγο πριν, ο διοικητής έχει ανακοινώσει στον Δήμαρχο πως η Αθήνα κηρύσσεται ανοχύρωτη πόλις. Το νέο διαδίδεται αστραπιαία μέχρι την τελευταία γειτονιά της Αθήνας:

«Οι Γερμανοί φεύγουν!»

Όταν το άγημα αποχωρεί, το στεφάνι με τις κόκκινες ταινίες και τον αγκυλωτό σταυρό καταστρέφεται με ορμή από τον παριστάμενο λαό. Στις 9:15 π.μ. η γερμανική φρουρά της Ακρόπολης προχωρεί στην υποστολή της ναζιστικής σημαίας έπειτα από συνολικά 1.624 μέρες κατοχής (ή 3,5 έτη, που μεσολάβησαν από τον Απρίλιο του 1941 έως εκείνη την ημέρα) και ένας στρατιώτης τύλιξε βιαστικά το σύμβολο της κατοχής και αποχώρησε από τον Ιερό Βράχο.

Οπωσδήποτε, η 12^η Οκτωβρίου αποτελεί μέρα χαράς και νίκης, μέρα ιστορική και από εκείνες που σφραγίζουν ανεξίτηλα μια εθνική ιστορία. Τέτοιες ημέρες εορτάζονται σε όλη την Ευρώπη, σε αντίθεση με τον Ελληνικό λαό που προτίμησε να εορτάζει ως κεντρική ημέρα της εμπλοκής της Ελλάδος στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο την 28^η Οκτωβρίου.

Έχει ενδιαφέρον ιδιαίτερο αυτή η επιλογή. Ενδιαφέρον ιστορικό, αλλά και ψυχολογικό.

Το ιστορικό ενδιαφέρον έχει να κάνει με τη σύγκριση των δυό ημερών. Η απελευθέρωση έχει την Ελλάδα παρατηρητή. Παρά την ηρωική αντίσταση του Ελληνικού λαού, την γερμανική αποχώρηση καθόρισαν ευρύτερες πολιτικοστρατιωτικές εξελίξεις. Η απόβαση στη Νορμανδία στις 6 Ιουνίου του 1944 και η επέλαση των Σοβιετικών προς Δυσμάς είχαν γύρει οριστικά την πλάστιγγα υπέρ των Συμμάχων. Ο Ελληνικός λαός προτίμησε να τιμά μια ημέρα -την 28^η Οκτωβρίου-, όπου ξεκινά το αλβανικό έπος, περίοδος, κατά την οποίαν υπήρξε όχι μόνον ο πρωταγωνιστής μιας τοπικής σύγκρουσης, αλλά μιας στρατιωτικής εξέλιξης με πανθομολογούμενη ευρύτερη επίδραση και σημασία. Μια ημέρα που αβίαστα θεωρήθηκε συνέχεια μια μακραίωνης ιστορίας, όπου η νίκη επιτυγχάνεται εναντίον υπέρτερου εχθρού, αλλά και μιας ημέρας που για ακόμη μια φορά οι Έλληνες αισθάνονται πως εκπροσωπούν το δίκαιο που αντιμάχεται την αλαζονεία και την βαρβαρότητα.

Ψυχολογικά, η ημέρα της απελευθέρωσης καταγράφηκε στο συλλογικό Ελληνικό ασυνείδητο ως τέλος μιας τραγωδίας, της Κατοχής, αλλά και ως έναρξη μιας άλλης, του εμφυλίου πολέμου. Γεγονός είναι πως από την ίδια κιόλας μέρα, άρχισαν οι συγκρούσεις μεταξύ αντιστασιακών ομάδων και διαφορετικών πολιτικών μερίδων. Βεβαίως, όλοι παρατήρησαν πως η ημέρα εκείνη ήταν γενικώς ήρεμη, συγκριτικά με άλλες Ευρωπαϊκές πόλεις, όπου την ίδια κιόλας ημέρα της απελευθέρωσης, στήθηκαν λαϊκά δικαστήρια με κατηγορούμενους του δοσίλογους και τους συνεργάτες των γερμανών και ακολούθησαν εκτελέσεις, διαπομπεύσεις και λυντσαρίσματα. Όπως πιστοποιεί και έγγραφο της βρετανικής Force 133 τη νύχτα της 12ης Οκτωβρίου: “Απόλυτη ησυχία παντού. Καμία ταραχή και οι δρόμοι σχεδόν άδειοι. Ο ΕΛΑΣ και άλλα όργανα περιπολούν με τάξη”.

Άλλο θλιβερό γεγονός της ημέρας εκείνης ήταν οι δολιοφθορές. Οι Γερμανοί είχαν οργανώσει συστηματικά την ανατίναξη όλων των υποδομών, ιδιαίτερα στην περιοχή του Πειραιά. Πολλές ανατινάξεις πραγματοποιήθηκαν, πολλές όμως εμποδίστηκαν από την αντίσταση μονάδων του ΕΛΑΣ και εργατών των εργοστασίων. Σε κάθε περίπτωση, ζημιές ανυπολόγιστες κατάγράφηκαν στο διάστημα από τις 5 το απόγευμα μέχρι τα ξημερώματα της 13^{ης} Οκτωβρίου.

Παρά όλα αυτά, η πρωτεύουσα ζει μεγάλες στιγμές, αλλά ο κίνδυνος παρεκτροπής είναι άμεσος και συνεχής. Έτσι, η Τριμελής Κυβερνητική Επιτρο-

πή (Φ. Μανουηλίδης, Γιάννης Ζεύγος, Θεμιστοκλής Τσάτσος) προετοιμάζει το έδαφος για τη μετάβαση στην ομαλότητα με εντολή του Γεωργίου Παπανδρέου.

Η Τριμελής ανακοινώνει στον αθηναϊκό λαό ότι όλες οι εξουσίες υπάγονται πλέον στον Βρετανό στρατηγό Ρόναλντ Σκόμπι, έναν «ψυχρό, τραχύ και λιγόλογο στρατιωτικό, χωρίς την έμφυτη φινέτσα που χρειάζεται για τον χειρισμό των λεπτών καταστάσεων της πολιτικής» (Μαρκ Μαζάουερ, Στην Ελλάδα του Χίτλερ, εκδ. Αλεξάνδρεια).

Αν και η ημέρα αυτή αποτελεί μια ανάσα εθνικής ομοψυχίας, συγκριτικά με όσα ακολούθησαν, από το μεσημέρι είχε γίνει ήδη φανερό πως ο εθνικός διχασμός έχει διαποτίσει μεγάλο μέρος της ελληνικής κοινωνίας. Συγκρούσεις ξέσπασαν μεταξύ αριστερών και δεξιών ομάδων στην περιοχή του μάτσα και του Α΄ νεκροταφείου με νεκρούς και τραυματίες και μεταξύ των αμάχων. Οι περισσότεροι τις θεωρούν μεμονωμένα γεγονότα και ελπίζουν πως ξημερώνει μια καινούργια εποχή για την ταλαιπωρημένη Ελλάδα. Οι ηγεσίες των ακραίων κομμάτων όμως έχουν ήδη μια έτοιμη θεωρία για τους φταίχτες και τους ενόχους του παρελθόντος, ενώ έχουν ήδη αναβαθμίσει τις συγκρούσεις που θα ακολουθήσουν σε ιδεολογικές και κοσμοθεωρητικές. Άλλες να φαντασιώνονται ένταξη στο ανατολικό μπλοκ, την ώρα που ήδη ο Στάλιν είχε συμφωνήσει την χάραξη των νέων συνόρων της Ευρώπης και άλλες να μετονομάζουν την εγκληματικότητα και την αυθαιρεσία σε εθνικό αγώνα.

Διωκόμενοι εκατέρωθεν δεν θα είναι δυστυχώς μεμονωμένα πρόσωπα, όπως σε όλες τις χώρες της Ευρώπης, αλλά ολόκληρες παρατάξεις, ολόκληρες κοινωνικές ομάδες. Και μεταξύ αυτών, αγνοί πατριώτες, οι περισσότεροι, να βάλονται πανταχόθεν και να ετοιμάζονται να γευτούν κάποιες από τις πικρότερες σελίδες της Ελληνικής ιστορίας. Μεγάλοι ευνοημένοι της κατάστασης αυτής οι όντως προδότες και συνεργάτες του κατακτητή, για τους οποίους συστηματική δίκη δεν διεξήχθη ποτέ.

Σε κάθε περίπτωση, η 12^η Οκτωβρίου είναι μια μέρα ονείρων και ευγενών προσδοκιών για μια Ελλάδα ελεύθερη, ανεξάρτητη, απαλλαγμένη από κάθε είδους ολοκληρωτισμό και αποφασισμένη να ζήσει ως ισότιμο μέλος του ελεύθερου και δημοκρατικού κόσμου. Οι ιστορικές εξελίξεις έδειξαν πως ο δρόμος από την ουτοπία στην υλοποίηση ήταν μακρύς και πως ο προορισμός παραμένει ακόμη, ως ένα σημείο, ζητούμενο.

Συγχρόνως είναι και μια μέρα ακραίων αντιφάσεων, που αποτελούν το βασικότερο χαρακτηριστικό του Ελληνικού λαού διαχρονικά. Και ακριβώς, το γεγονός αυτό, καθιστά την ημέρα αυτή εξόχως συμβολική και διδακτική.